

tiam a pœna excusare; tollit enim culpam contra legem humanam; pœna autem sola lege humana statuitur: ergo.

ARTICULUS TERTIUS.

DE LEGE IRRITANTE.

Leges irritantes sunt illæ quæ statuunt quosdam actus fore nullos, seu invalide contrahendos. Duplicis sunt generis: aliæ quæ actum ipso jure nullum efficiunt, v. g., matrimonium clandestinum; et aliæ quæ decernunt actum his aut illis formalitatibus destitutum rescindi posse, ut, v. g., contractus minorum in ipsorum detrimentum initos.

Certum est 1° leges quæ statuunt actus rescindi posse, eos ante sententiam judicis non irritare. *Patet ex terminis.* Unde qui bona fide cum minori contraxit, contractu illo uti potest, donec per sententiam judicis rescindatur.

Certum est 2° contractu per sententiam judicis rescisso uti non licere, quia potestati legitimæ expresse jubenti resistere non licet.

Quæstio igitur de sola lege ipso jure irritante moveri potest. Ad quam solvendam, dicimus leges quæ personas inhabiles reddunt ad aliquid faciendum, dandum aut recipiendum, obligare in conscientia, ante sententiam judicis; nam talis est evidenter legislatoris intentio: porro dici non potest legislatorem non habere potestatem hujusmodi actus irritandi; hæc quippe potestas ad bonum publicum necessaria est, et apud omnes populos semper agnita fuit: ergo.

Hinc matrimonium cum impedimento dirimente contractum, radicatus est nullum. Ita titulus beneficii per simoniam acquisiti: sic et nunc donatio inter personas inhabiles aut portionem lege permissam excedens.

Quæritur an ignorantia excusans a culpa, excuset pariter a nullitate actus.

R. Excusaret utique si irritatio per modum pœnæ et in vindictam culpæ statueretur, *ut patet ex dictis.* Verum si statuatur ob bonum publicum, ignorantia, quantumvis invincibilis, a nullitate actus non excusat. *Ita omnes theo-*

logi et juristæ. Tunc enim objectum, cui apponitur irritatio, est ipsemet actus, vel in se spectatus, vel a tali persona initus: porro objectum istud subsistit independentem a culpa, ignorantia aut bona fide agentis: ergo. Unde qui aliquid in bona fide a persona inhabili accepit, hoc, errore detecto, restituere tenetur.

Metus gravis ab irritatione actus non magis quam ignorantia excusaret, propter eandem rationem.

ARTICULUS QUARTUS.

DE LEGE DUBIA.

Multipliciter lex potest esse dubia, ut videre est apud *Concina*, t. 6, et *S. Ligorium*, l. 1, n. 97, maxime autem ratione existentiae et ratione sensus, si videlicet dubitetur an existat et an hoc vel illud sub ea contineatur.

Si dubium circa existentiam legis moveatur, tota Probabilistarum turba contendit illam, post adhibitam sufficientem diligentiam ad inveniendam veritatem, non obligare, secluso scandalo vel alio notabili inconveniente; ratio eorum est, quod homo possideat libertatem qua privari non potest nisi prohibitione clara et certa.

Contra vero si de existentia legis constet, dubitetur autem an ad aliquid extendatur, an recepta sit, an desierit, an justa sit, etc., plerique eorum volunt eam obligare; nam, inquit, lex possidet: igitur melior est ipsius conditio.

Nos, cum sanioribus theologis, sequentia breviter statuiamus.

I. Si de actione personali agatur, v. g., de implenda penitentia, de officio recitando, etc., in vero dubio pars tutior, id est, quæ a peccato magis removet, est eligenda: nam 1° non licet periculo peccandi se exponere; 2° ubi de sensu vel de justitia legis agitur, volunt plerique adversarii in favorem superioris præsumendum esse: ergo et ubi de existentia legis agitur; ad id enim semper reducitur dubium, nempe an aliquid sit præscriptum vel prohibitum, nec non; 3° falsa est ratio Probabilistarum: statim

enim atque de existentia legis dubium proprie dictum mihi advenit, v. g., de impositione pœnitentiæ, non certe possideo meam libertatem; sed de illa dubito, perinde ac si de impletione rei certo præscriptæ ageretur. Ergo.

II. In materia justitiæ, si de existentia vel solutione debiti, v. g., tributi, dubium exurgat et deponi nequeat, res ad summum præ ratione dubii dividenda est, juxta quod docemus in *Tr. de Restitutione*, et probabilius retineri potest donec constet eam esse debitam, juxta axioma juris: *In dubio melior est conditio possidentis*.

III. Quando agitur de pœna, in dubio, *benignior interpretatio est facienda*. Est regula 49 juris canonici in Sexto. In foro civili sequens pariter admittitur, quæ est n. 57 in jure Cæsareo: *Semper in dubiis benigniora sunt præferenda*. Unde adhuc regula canonica 15: *Odia restringi et favores convenit ampliari*. Eo sensu omnes judices, tum ecclesiastici, tum sæculares, ipsique Romani pontifices semper interpretati sunt leges pœnales: ergo sic intelligendæ sunt. Unde qui serio dubitat an excommunicatio lata sit contra lectores librorum hæreticorum, an sit lata aut ferendæ sententiæ, an talis liber sit hæreticus, an illum legerit, judicare potest se non esse excommunicatum. Si vero de censura certus esset et de validitate absolutionis dubius, habendus foret ut censura notatus. Ita S. Ligorius, l. 7, n. 67, et plurimi apud eum.

Cæterum, in his omnibus recurrendum est ad principia circa conscientiam dubiam et circa conscientiam probabilè a nobis superius posita.

ARTICULUS QUINTUS.

DE PROMULGATIONE LEGIS.

Promulgatio legis est ipsius manifestatio eo modo facta ut communitati innotescat. Omnes fatentur promulgationem necessariam esse ut lex vim obligandi habeat; est enim regula quam subditi observare tenentur: at repugnat eos teneri observare regulam quam noscere nequeunt. Ergo. Ita S. Th., 1 2, q. 90, art. 4, et cum illo cæteri.

Non requiritur ut lex positiva singulis privatis innotescat; sufficit quod in communitate publica fiat: et unusquisque eam cognoscere moraliter possit.

Lex æterna, quatenus in mente Dei concipitur, promulgari non potest, et sic rationem legis perfectæ non habet. Est tantum ordo essentialis, quo cæteræ fundantur leges, quæ ultimate promulgatione constituuntur.

Lex naturalis per lumen Dei in cordibus nostris impressum et omnibus traditione manifestatum promulgatur; lex divina promulgata est modo interna inspiratione, ut accidit respectu Prophetarum, modo per externam solemnitatem, ut lex Moysis in monte Sinai et lex Evangelica in festivitate Pentecostes.

Lex humana, sive ecclesiastica, sive civilis, externa promulgatione necessario indiget: modus autem est arbitrarius et a voluntate legislatoris pendet. Ubi tamen statuta vel usu introductæ sunt regulæ, observari debent donec legitime eis derogatum fuerit, alioquin lex sufficienter promulgata non censeretur, et, licet optime nota, non obligaret.

Justinianus statuerat, per *Novellam* 66, leges imperiales in singulis provinciis promulgandas fore, et non nisi duobus mensibus post promulgationem obligaturas.

In Gallia nunc promulgatio fit ab ipso reipublicæ præside, per decretum, quod in tabulis legum (*Bulletin des lois*) inseritur. Lex sic promulgata cœpit obligare in tota præfectura in qua præses tunc residet, prima die post diem promulgationis, et in aliis præfecturis reipublicæ, eadem die, cui una additur dies pro decem myriametris (*vingt lieues environ*) inter locum promulgationis et capitalem urbem præfecturæ. Unde Cenomani quarta die tantum obligat lex Parisiis promulgata.

Si tamen præsidi videatur expedire promulgationem legis in aliquo casu vel loco accelerari, mandare potest præfecto ut decretum promulgationis ipsamque legem statim imprimi et publicis locis affigi provideat: ex hac autem publicatione lex suum sortitur effectum. (*Ordonnance du 18 janvier 1817, art. 1 et 2.*)

Major est difficultas quoad modum promulgandi leges

ecclesiasticas. Plerique doctores Itali aliique extranei non pauci contendunt promulgationem Romæ factam, per affixionem publicam in campo Floræ, sufficere ut lex vim habeat obligandi omnes qui notitiam ejus habuerint, saltem duobus post promulgationem istam mensibus. Rationes eorum sunt: 1° auctoritas pontificum Romanorum qui sic obligare possunt et volunt: possunt, cum modus promulgationis, juxta omnes, sit arbitrarius: volunt, præsertim quando expresse dicunt, ut dicere solent, se intendere constitutiones sic publicatas ab eis ad quos spectant perinde habendas esse ac si unicuique eorum personaliter intimatæ fuissent, vel exhibitæ, ostensæ, etc.; 2° numerus doctorum hanc defendentium sententiam, quam *Benedictus XIV*, de Synodo diœces., l. 13, c. 4, n. 2, vocat magis communem, et quam *S. Ligorius*, l. 1, n. 96, exhibet ut valde communem et probabiliorem. Docet tamen idem *S. Ligorius*, et plurimi cum illo, leges Pontificias non obligare etiam Romæ, nisi elapsis duobus a promulgatione mensibus, quia ubi tempus a Pontifice non determinatur sequenda est dispositio Justiniana.

Juxta hanc sententiam, lex sufficienter publicata Romæ, universos fideles etiam invincibiliter eam ignorantes in actu primo obligat, quatenus eos in verbis suis complectitur, non vero in actu secundo eos obstringit, eo sensu quod adversus illam peccent aut pœnam incurrant, donec in notitiam illorum devenerit. Unde, lege illa cognita, nullus, ne episcopus quidem, vim ejus elidere potest, promulgationem negando aut differendo.

Verumtamen Galli aliique multi volunt leges Pontificias Romæ promulgatas non obligare, nisi promulgatæ fuerint in diœcesibus per episcopos, vel usu receptæ sint; 1° quia saltem ubi Pontifex statuto juris civilis expresse non derogat, illius dispositionem sequi censetur, juxta hæc juris canonici verba: « Sicut leges non dedignantur sacros canones imitari, ita et sacrorum statuta canonum principum constitutionibus adjuvantur. » *Decretal.* l. 5, tit. 32, cap. 1. 2° Pius IV in Bulla *Sicut ad sacrorum*, ad observanda decreta concil. Trid., ait: « Jure communi

» sancitum est ut constitutiones novæ vim non nisi post certum tempus obtineant. » 3° Necesse est legem communitati innotescere: at in diœcesibus convenienter non innotescit, nisi ab episcopis promulgetur. 4° Receptum est in Gallia, ab immemoriali tempore, ut Pontificiæ constitutiones ad disciplinam spectantes, non obligent nisi ab episcopis acceptatæ et promulgatæ fuerint. Ergo. Ita, præter Gallos, *Wigers*, *Boudart*, *Steyaert*, *Billuart*, *Dens*, etc.

Dens sapienter notat hanc sententiam varia tollere incommoda: v. g., 1° lex irritans, Romæ tantum promulgata, in priori sententia actus ubique redderet nullos, licet invincibiliter ignorata; non sic in posteriori opinione. 2° In priori sententia, non omnes eodem tempore obligarentur, sed unus post alium, prout notitiam acquireret: in posteriori vero, omnes simul obstringuntur. Ergo summus Pontifex, quando executionem legis non urget, eam prudentiæ episcoporum relinquere merito judicatur. « Si » praxis communis spectetur, inquit *Concina*, leges conciliorum et Pontificum consueverunt promulgari in singulis diœcesibus. »

Dicimus ad disciplinam spectantes, nam definitiones Romani pontificis in materia fidei et morum statim obligant ac innotescunt, juxta quod docuimus in *Tr. de Ecclesia*, et hic tantum indicamus; idque independenter ab opinione theologica circa ipsius infallibilitatem; siquidem ratione dignitatis tenetur omnes docere et pascere, et omnes eum audire debent ut primarium pastorem.

Fatendum est tamen summum Pontificem, vi supremæ auctoritatis, exigere posse ut lex Romæ promulgata omnes statim obstringat ac eis innotescit, ut firmis argumentis probat *Concina*, t. 17. In gravibus circumstantiis contingere potest eum aliter agere non posse: v. g., quando Pius VII sententiam excommunicationis in Napoleonem et fautores ejus tulit, expectare non poterat episcopos Gallicanos eam promulgaturos esse.

Episcopi suas leges aut statuta synodalia promulgare possunt, vel in sua cathedrali coram populo, vel in synodo vel per affixionem publicam, vel alio modo, et nullum re-

quiritur temporis intervallum ut vim habeant : certum est, referente *Benedicto XIV*, de Synodo dioecese., l. 13, c. 4, n. 2, illa statim obligare ac innotescunt.

ARTICULUS SEXTUS.

DE CONSENSU SUBDITORUM.

Communius docetur legem a consensu populi pendere, si populus, eligendo principem, potestatem ejus limitaverit, statueritque legem vim obligandi non habituram, nisi prius fuerit acceptata, ut apud veteres Romanos.

Certum est, in guberniis *repræsentativis*, in quibus populus per conventum legatorum repræsentatur, legem non valere nisi a legatis populi acceptetur, quia potestas legislativa ad solum regem non pertinet.

Sive potestas publica primario in populo resideat, ut multi volunt, sive a Deo immediate procedat, ut alii contendunt, integra remanet quæstio, an scilicet lex ab auctoritate constituta regulariter lata, vim habeat obligandi independenter a consensu subditorum. Negant *Lutherus*, *Caramuel*, et alii plures, contra quos sit.

PROPOSITIO.

Lex legitime lata, tum ecclesiastica, tum civilis, vim habet obligandi independenter a consensu populi.

Prob. Scriptura sacra, auctoritate *Alexandri VII*, et ratione.

1° *Scriptura sacra*. Hic omnes recurrunt textus quos superius citavimus ubi de potestate condendi legem. Constat, ex illis textibus, superiores ecclesiasticos et civiles a Deo constitutos esse ad regendos subditos : ergo nomine Dei imperant, ac proinde subditi tenentur leges eorum acceptare eisque parere. Ergo 1°.

2° *Auctoritate Alexandri VII* sequentem Probabilistarum propositionem damnantis : « Populus non peccat, etiamsi » absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam. »

3° *Ratione*. Inferiores tenentur obedire superioribus

aliquid legitime præcipientibus, et in hoc principio totus ordo societatis fundatur : ergo a pari subditi tenentur obedire principibus per leges juste imperantibus. Porro dicere eos teneri obedire, et leges ante liberam acceptationem non obligare, sunt duo contradictoria. Ergo 3°.

Dices 1° : « Leges instituuntur cum promulgantur : firmantur cum moribus utentium approbantur. » Decret. 1^a part., dist. 4, cap. 4. Ergo vis earum obligandi ex approbatione populi pendet.

R. Nego consequ. Nam 1° verba quæ obijciuntur non sunt alicujus concilii aut Pontificis, sed *Gratiani* ; 2° sensus eorum est, quod leges quæ moribus utentium, sive praxi, approbantur, a periculo abrogationis magis removeantur, ut patet ex contextu. Ergo.

Dices 2° : Si acceptatio populi non sit necessaria, dari potest lex cui tota communitas adversetur : atqui hoc repugnat, cum talis lex non in bonum, sed in ruinam esset societatis : ergo.

R. Nego minorem ejusque probationem. Fieri enim potest ut populus furiosis cupiditatibus abreptus, legi justæ et ad bonum societatis institutæ repugnet ; patet exemplo Israelitarum adversus Deum murmurantium, Parisiensium supplicio *Ludovici XVI* applaudentium, etc. Ergo.

Cæterum, si princeps prævidet legem, licet justam et ab bonum commune ordinatam, plus mali quam boni, propter circumstantias, esse allaturam, prudentia suadet ut a premenda executione ejus absteineat : tunc lex illa obligare cessat, non defectu acceptationis in populo, sed defectu voluntatis in principe. Attamen subditi in actu rebellionis graviter peccant, voluntati principis resistendo, quamvis postea lege non teneantur.

Dices 3° : Principes saltem in origine rerum suam acceperunt potestatem a populo : ergo populum non consentientem obligare nequeunt.

R. 1° *Nego ant.*, saltem propter suam generalitatem. Nam 1° principes ecclesiastici ab ipso Christo fuerunt constituti. 2° Reges Judæorum similiter a Deo suam acceperunt potestatem. 3° In rerum origine, primi reges fuerunt

patresfamilias qui jure divino (a Deo enim venit *omnis paternitas in caelis et in terra*, Ephes. III, 15) suam gubernabant familiam, qua magis ac magis crescente, facti sunt reges. Sub ultimo hoc respectu habueruntne suam auctoritatem immediate a Deo, an vero ex consensu eorum quos habuerunt ut subditos? non liquet, et in hoc puncto dividuntur auctores.

R. 2º. Nego conseq. Etiam quando populus elegit principem, jus sibi reservare non potuit leges ejus acceptandi aut non acceptandi: necessario enim voluit ut princeps dignitatem regiam haberet, alioquin regem non constitueret. Porro dignitas regia annexam habet potestatem condendi leges et conscientiam subditorum obligandi; hæc potestas, mediante populi electione, ab ipso oritur Deo. *Vide quæ diximus in Philosophia Morali*, de origine societatis politicæ, et *cinquième Avertissement de Bossuet*.

Inst. Populus non tenetur parere principibus injusta præcipientibus: ergo leges eorum examinare, ac proinde acceptare vel non acceptare potest.

R. Nego conseq. Populus quidem non tenetur parere legibus evidenter injustis, ut *supra diximus*: sed 1º inde jus examinandi omnes leges, antequam ipsis obediatur, nullo modo sequitur; nam tunc turbaretur omnis ordo societatis, ut patet. Requiritur ergo, ut examen istud liceat, quod lex vere injusta appareat et sic æstimetur a viris probis et sapientibus. 2º Insuper, jus examinandi manifeste non inferret ex seipso jus reficiendi leges etiam justas, quod tamen in objectione supponitur. Unde tandem lex injusta non obligat defectu potestatis in principe, non autem defectu acceptationis in populo.

Dices 4º: Consuetudo legi opposita eam legitime abrogare potest: at talis consuetudo non acceptationi legis æquivalet: ergo.

R. Dist. maj. Consuetudo legi opposita legem abrogare potest, consentiente principe, *conc.*; resistente principe, *nego maj.* Sic non magis abrogatio quam firmitas legis a consensu populi repetenda est. Ergo, De consuetudine fusions alibi disseremus.

Quæritur quid sentiendum sit de placito gubernii sine quo constitutiones Pontificiæ vim apud nos habere nequeunt.

R. Non solum apud nos, sed in Hispania et in Belgio, litteræ Romani Pontificis publicari nequeunt quin prius, olim in curiis regiis, nunc in concilio Status, examinatæ, recognitæ, et per decretum præsidis reipublicæ admittæ fuerint. Ab hujusmodi examine et admissione eximuntur rescripta privata, dispensationes sacræ Pœnitentiariæ, imo et Datarie ad matrimonia contrahenda; non vero conciliorum generalium statuta.

Certum est 1º bullas et constitutiones Pontificias vim obligandi ab hujusmodi approbatione non ducere; potestas enim ecclesiastica a potestate civili in jurium suorum exercitio non dependet. Verum, ex altera parte, summus Pontifex exigere non potest ut constitutiones suæ in foro externo protegantur, nisi a potestate civili recognitæ et admittæ fuerint. Hinc tacita introducta est inter summos Pontifices et quædam gubernia conventio, vi cujus constitutiones Apostolicæ, bullæ et brevia ad rem publicam spectantia, sic recipi debent ut in foro civili effectum habeant.

Certum est 2º definitiones dogmaticas tali receptione non indigere, ut monuimus. Unde pars dogmatica *conc. Trid.*, quæ in Gallia civiliter non fuit publicata, omnes nihilominus stricte obligat fideles. Olim tamen constitutiones dogmaticæ et conciliorum decreta examini Parliamentorum subjiciebantur, ut eo modo admissa, vim legis in foro externo haberent. Nunc autem, cum nullus fidem catholicam profiteri teneatur, definitiones fidei vim legis habere nequeunt, et ideo nulla est ratio cur approbatione civili indigerent.

Certum est 3º alias constitutiones Apostolicas more consuetudo non receptas, minime nos obligare, nisi Pontifex maximus, suprema utens sua potestate, declaret se, non obstante tali consuetudine, obligare velle.

Hinc 1º censuræ et reservationes bullæ *In cœna Domini*, quæ per multos annos feria V Majoris Hebdomadæ pu-

blicari solebat Romæ, et ex jussu S. Pii V, anno 1568, ubique publicari et obligare debebat, Gallos non afficiunt: nam hæc celebris bulla nunquam apud nos fuit publicata, nec apud Hispanos, nec apud Veneticos, nec apud Germanos.

Hinc 2° plurima concil. Trid. decreta circa disciplinam non obligant in Gallia, quia libertatibus nostris cum sint contraria, non fuerunt recepta, v. g., quod episcopi habeant jus notarios examinandi et officio privandi, sess. 22, cap. 10; quod principes locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concedentes, excommunicati sint, et dominio civitatis, castri aut loci in quo vel apud quem duellum fieri permiserint, *quod ab Ecclesia obtinent*, privati, sess. 25, cap. 19; quod in duello decertantes, vel decertantibus ut patrini assistentes, omnium bonorum suorum proscriptionis penam incurrant. *Ibid.*

Hinc 3° quilibet sacerdos approbatus absolvere potest, ex sola sui episcopi licentia, hæreticos etiam publicos, librorum hæreticorum lectores, etc., quia hujusmodi censuræ et reservationes in Gallia non fuerunt admissæ.

CAPUT TERTIUM.

DE LEGUM HUMANARUM SPECIEBUS.

Sicut duplex est potestas legislativa, ecclesiastica scilicet et civilis, duplex est pariter legum humanarum genus: aliæ sunt ecclesiasticæ quæ jus canonicum, et aliæ civiles quæ jus civile constituunt.

ARTICULUS PRIMUS.

DE JURE CANONICO.

Jus canonicum ita nuncupatur a *canone*, voce græca quæ idem sonat ac regula; definitur: *Jus quo societas Christiana ad commune bonum spirituale et ad beatitudinem æternam dirigitur*. Ex divinæ Scripturæ præceptis,

conciliorum decretis, summorum Pontificum constitutionibus et legibus consuetudine introductis coalescit.

Innumera prodierunt leges ecclesiasticæ variis in temporibus, quarum aliæ universales, aliæ particulares, aliæ fuerunt acceptatæ, aliæ rejectæ, et multæ varias subierunt mutationes. Unde scientia juris ecclesiastici est immensa et valde laboriosa. Breves tantum hic enucleabimus notiones circa corpus juris canonici, ejus auctoritatem et tribunalia ecclesiastica.

§ I. — De corpore juris canonici.

In prima origine, Ecclesia regebatur Scripturæ Veteris et Novi Testamenti præceptis, et paucis Apostolorum, primorum Pontificum ac conciliorum statutis, per traditionem, ut communius, transmissis. Deinde prodierunt Canones Apostolici, sic dicti, quia Apostolis aut saltem sancto Clementi tribuebantur: nunc constat eos esse recentiores, licet antiquissimos. His adjectæ sunt Constitutiones Apostolicæ in octo libros distributæ, quæ probabilis sunt tertii sæculi, et nunquam obligaverunt, præsertim in ecclesia Occidentali. Plurima utilia continent documenta. In magna fuerunt auctoritate apud Græcos, sed fraude hæreticorum adulteratæ, vim suam paulatim amiserunt. Postea episcopi in conciliis vel extra concilia, et præsertim Romani pontifices plures ediderunt constitutiones, decreta et canones, ad providendum occurrentibus controversiis. Hæc in immensam creverunt molem sine ordine digestam: quare ut facilius intelligerentur, in unum collecta sunt volumen, 1° in sexto sæculo a Dionysio Exiguo, abbate Romano; 2° a Ferrando, ecclesiæ Carthaginensis diacono, fere eodem tempore; 3° paulo post a Martino, abbate benedictino, ecclesiæ Bracarensis episcopo; 4° a Cresconio, episcopo Africano, circa idem tempus. 5° Quinta collectio tributa est S. Isidoro Hispalensi, sed eruditi volunt eam esse Isidori Mercatoris, episcopi Setubensis, versus finem octavi sæculi. 6° Sextam collectionem redegit Burchardus, ex monacho benedictino epi-